

Jonas

Ytre handling

Jonas kom ut i 1955, og er kanskje det krasseste angrepet på det norske skolevesenet til nå. Den er også et forsvar for de såkalte taperne på skolen. Jonas er en tilsynelatende vanlig gutt som går på en norsk etterkrigsskole. Han stortrives på skolen, men klarer ikke å lære å lese. Isteden lærer han leksene utenat. Hele første klasse passerer uten at noen merker dette. Læreren frøken Bø oppdager imidlertid i andre klasse at Jonas har lurte henne. Etter råd fra overlærer Strange hører hun ham så hver dag. Klassens latter og stønning lar hun gå upåaktet hen i håp om at Jonas skal føle seg tvunget til å lære å lese. Men Jonas sin lesing blir bare verre og verre. Til slutt finner flertallet av lærerne ut at han "må" sendes over på "Iddioten" (hjelpeskolen). Dette stoppes midlertidig av overlærer Jochumsen, men da han dør er det over og ut for Jonas. Han flyttes over til "Iddioten". Da rømmer Jonas og drar til sjøs. Der blir han tatt hånd om av Jungmannen, som tar han med hjem igjen. Heldigvis (for Jonas) får han plass på en annen type skole som til forveksling ligner på Steinerskolen (der forfatteren selv var lærer i flere år). Der får han utløp for sin kreativitet, og lærer å endelig å lese.

Jonas

Jonas er egentlig en evnerik gutt, men i likhet med moren er det tydelig at han har vanskelig for å lære å lese. Han trenger hjelp, men dette skjønner de ikke på skolen. Isteden tror de at han er dum. Dette ødelegger ham helt. Når han blir tvunget til å lese får han bare større komplekser. Han blir også satt opp mot de andre barna. Gjennom frøken Bøs undervisningstimer får vi også se hvordan barnas lojalitetsfølelser blir satt opp mot hverandre. Alt dette resulterer i at Jonas begynner både å stamme og væte sengen. Han hadde opprinnelig gledet seg til å begynne på skolen, nå er han dypt ulykkelig og får mareritt om natten. Frykten for å komme på "Iddioten" gjør ham til et nervevrak. Han har alltid oppfattet "Iddioten" som et sted hvor man går ut av verden og alle har store hoder med skjeve øyne. Jonas frykter at det samme skal skje ham.

Overlærer Strange og salamanderne

De dårlige lærerne i Jonas blir kalt salamandere av overlærer Jochumsen. Dette henspiller på boken Salamanderkrigene av Karel Čapek. Der er salamanderne overintelligente amfibier som klarer menneskelig arbeid, men som mangler følelser. Salamanderne i Jonas fremstilles heller ikke med følelser. Flertallet av lærerne i Jonas er salamandere. De er onde og dumme, og mangler medmenneskelighet. Men Bjørneboe går bare inngående inn i en av dem, overlærer Strange. Han blir et symbol på alle salamanderne. For ham er det barna som er til for systemet, og ikke omvendt. Hans, og resten av lærerstandens, meninger kommer godt til uttrykk i en av Bandows kommentarer. "Ja, skolen ville være et deilig sted hvis det bare ikke hadde vært for alle hottentottene". Det er viktigere med gode eksamensresultater enn at barna lærer det de skal. Gode eksamensresultater betyr prestisje for skolen og lærerne der. For at dette skal skje må alle barna innordne seg i systemet. Når noen ikke gjør eller klarer dette takler Strange dette ved rett å slett føre dem over på andre skoler, slik som "Iddioten". Dette til tross for at mange av dem ikke hører hjemme der. Men det er tross alt bedre enn at disse elevene ødelegger karaktergjennomsnittet for skolen. De resterende elevene gjør overlærer Strange til sine egne dispiler. Dette gjelder også lærerne. Etterhvert blir alle salamandere. Det eneste motstykket er overlærer Jochumsen som elsker barn. Han holder lenge overlærer Strange og de andre lærerne i sjakk. Men da han dør faller alt sammen. Igjen på skolen er det bare salamandere, og disse tar fort over makten. Overlærer Strange skriver selv lærebøker, som han ser på som en langt viktigere oppgave enn å gi barna lekser i dem. Dette understreker at han egentlig ikke er interessert i barna. Han

er også dypt opptatt av samnorsken. Men han og de andre salamanderne har ikke gjort det til et naturlig og folkelig språk. I stedet har det blitt "et slags swahili". Det har ikke blitt lettere for barna å lære, og heller ikke noe de har lyst til å lære. I stedet har det blitt noe de må lære. Det blir da et symbol på hvordan hele skolen er. Bjørneboe var selv en ivrig forkjemper for riksmålet hele livet.

Jungmannen

Antagelig hadde Jens Bjørneboe seg selv i bakhodet da han skrev om Jungmannen. Det er flere episoder fra Jens Bjørneboes virkelige liv som underbygger dette. En er at Jungmannen får skutt et egg av hodet sitt. Påfunnet er brorens, som gjør det etter å ha lest om Wilhelm Tell. En annen er når Jungmannen i mørket stepper inn for en av kameratene sine i senga til den mindreårige kjæresten. Hun merker ikke forskjellen før etterpå, og da oppdager hun det siden Jungmannen har klokka på venstre håndledd. Senere blir han anmeldt for utukt. Begge disse hendelsene er som hentet rett fra Bjørneboes egen ungdom. Jungmannen har tidligere i sitt liv jobbet i skolen. Forholdene der har imidlertid forferdet ham så mye at han har sverget å aldri vende tilbake til den. "Skolen er en eneste stor kjøttkvern i virkeligheten, bare emaljert og hygienisk utenpå, og det er derfor jeg ikke vil være lærer: Jeg vil ikke være noen slakter". Denne setningen uttrykker veldig godt Jungmannens forhold til skolevesenet. Slik som Jonas har han også rømt fra skolen (bortsett fra at han var lektor og ikke elev). Men det er ikke bare på grunn av skjebner som Jonas sin. Han har også sett hvordan vanlige barn blir ødelagt og formet til de passer inn i systemet. Men når han kommer til den nye skolen ser han at barna er som ørkenblomsten sin. Etter flere år med uttørking kan de allikevel blomstre bare de får vann. Dette ser han på nært hold når han observerer Jonas på den nye skolen. Han blir også spurt om han selv vil jobbe der etter noen vikartimer. Under forespørselen bli han ikke spurt etter attester, men om han liker barn og liknende. Han ser at dette er en skole etter hans skjønn, på samme grunnlag som Jens Bjørneboe likte Steinerskolen. Her får barn være barn så lenge som mulig. Jungmannen takker ja til tilbudet, og blir fast lærer.

Bobbi

Bobbi er i likhet med Jonas et offer for systemet. Han er sønn av en ukjent tysk soldat som døde under krigen. Dette er det ingen av de andre barna som glemmer, blant annet fordi de voksne bringer det opp. Han blir kalt "Gestapo" og liknende. Dette fører til at Bobbi får en vanskelig oppvekst. Han blir fylt med ondskap og misunnelse, og hater alle de andre barna som har fedre. Mesteparten av djevleskapen som skjer i nabolaget er det Bobbi som står for. Lærerne forstår ikke Bobbis problemer. I stedet ser de bare på Bobbi som et ødeleggende moment som må fjernes istedenfor å takles på en fornuftig måte. Men med Bobbi viser også Bjørneboe hvordan elevene blir ødelagt av salamanderne. De får ikke forståelse for Bobbi og hans problemer. I stedet er det heller de som medvirker til at Bobbi blir den hatefulle personen han er. Han blir også indirekte drept av overlærer Stranges egen sønn, Eigil. Dette skjer på nasjonaldagen, hvor den norske nasjonalfølelsen er på topp. En gjeng, ledet av Eigil, jager tykserungen Bobbi rundt i byen for å banke ham opp. Men i et veikryss havner Bobbi under trikken. Selv om han tilsynelatende blir drept av Eigil er det ikke Eigil og gjengen som er den virkelig morderen. Det er systemet som står bak og som ikke legger rom for de som ikke er helt "normale".

Til slutt

Jonas er først og fremst et angrep på skolevesenets behandling av Jonas og andre tilpassede barn. Men boka er også et angrep på hva skolesystemet gjør med vanlige elever. De fratas all evne til selvstendig tenkning. I stedet lærer de å bearbeide det som folk allerede har tenkt før dem. Dette kommer frem blant annet i måten lærebøkene er. I stedet for oppgaver som legger rom for kreativitet er det innfyllingsoppgaver av typen: "Engelen sa til Maria: Du skal få en sønn og kalle ham prikk, prikk,

prikk". De blir også samme type menneske som salamanderne, uten forståelse for andre og deres problemer. Dette kommer godt til uttrykk i Eigil, som for salamanderne er et mønsterbarn. Men i virkeligheten er han en som gjør livet surt for både Jonas og Bobbi. På mange måter mangler han medmenneskelighet. Dette er på grunn av miljøet han har vokst opp i. Det samnorske språket har også blitt et symbol på hvordan skolen er. Tørt, kjedelig og milevis unna barnas interesser. Bjørneboe mente i likhet med Rudolf Steiner at fag måtte gjøres interessante. Fagene måtte fylles med myter og legender, som er slikt barna husker senere. Språket blir også unødvendig vanskelig med samnorsken, salamanderspråket. For Jens Bjørneboe var Steinerskolen løsningen på mange av problemene i det norske skolevesenet. Der jobber lærerne først og fremst fordi de er glade i barn. Ikke for å komme inn i et system med avansemuligheter. Det fremgår av boken at forfatteren er imot karakterjaget. Steinerskolen legger heller ikke så stor vekt på karakterer, hverken for lærere eller elever. Isteden skal det legges større vekt på at elevene utvikler seg enn på de tradisjonelle skolene. At elevene utvikles til selvstendig individer og harmoniske mennesker (helt i tråd med Bjørneboes oppfatning).